

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Οι περιπέτειες ενός Μακεδόνα απόδημου μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821-1829

Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.567](https://doi.org/10.12681/makedonika.567)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Κ. Α. (1974). Οι περιπέτειες ενός Μακεδόνα απόδημου μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821-1829. *Μακεδονικά*, 14(1), 55-63. <https://doi.org/10.12681/makedonika.567>

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΕΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821-1829

Ένα αρκετά ενδιαφέρον, αλλά ελάχιστα μελετημένο φυλλάδιο με τόν τίτλο «Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L. G. von Pückler Muskau», που έχει εκδοθή στο Μόναχο στα 1846 και αναφέρεται στην επαναστατική και μετεπανάστατική περίοδο της ελληνικής ιστορίας (1821 κ.έ.), γραμμένο από τον φιλέλληνα Friedrich Thiersch, καθηγητή της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, περιέχει πολύτιμες πληροφορίες συμπληρωματικές του έργου του «De l'état actuel de la Grèce»¹. Στο φυλλάδιο αυτό, τυπωμένο με τους συνήθεις της εποχής γοθτικούς χαρακτήρες, ο Thiersch επιχειρεί ν' άνασκειυάση όρισμένες επικρίσεις του πρίγκιπα Pückler Muskau, σχετικές με την δράση του στην Έλλάδα ιδίως κατά την περίοδο της Άναρχίας (1831-1833). Ό Thiersch, ενόσω άκόμη ζούσε ό Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, είχε κατεβή στην Έλλάδα², για νά μελετήσει τις ελληνικές αρχαιότητες, άλλά, φαίνεται, και για μία επίσημη άποστολή: επί τη προώψει της προσεχούς ύποψηφιότητας του πρίγκιπα Όθωνα στην Έλλάδα, για νά συλλέξη τά στοιχεία εκείνα, που θά ήταν πολύτιμα για την διακυβέρνηση της χώρας από τόν μελλοντικό ήγεμόνα³. Λίγο όμως μετά την άφιξη του στην Έλλάδα έπακολούθησε ή δολοφονία του Κα-

1. Friedrich Thiersch, De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration, τ. 1-2, Leipzig 1833.

2. Βλέπε τέσσερες έπιστολές του Thiersch πρός τόν Ιωάννη Καποδίστρια πρίν από την καθόδó του στην Έλλάδα στο Καποδίστριακό Άρχείο, φάκελλος 342.

3. Και ό ίδιος ό Thiersch στο βιβλίο του «De l'état actuel de la Grèce» ισχυρίζεται ότι άποκλειστικός σκοπός του ταξιδιού του στην Έλλάδα ήταν ή επίσημη έπίσκεψη τών αρχαίων μνημείων (έ. ά., τ. 1, σ. 307), άλλά ή όλη του δράση μετά την δολοφονία του Καποδίστρια, οί κινήσεις του και οί συναντήσεις του με πολιτικά πρόσωπα, Έλληνες και ξένους, δείχνουν πολύ καθαρά ότι ό Thiersch είχε διπλωματική κυρίως άποστολή. Ό ίδιος διηγείται ότι ένα μήνα μετά την δολοφονία του Κυβερνήτη, στις 24 Όκτωβρίου 1831, ενώ βρισκόταν στην Όλυμπία, έλαβε έπιστολή του Gropius, προξένου της Αυστρίας, ό όποιος τόν καλοδσε νά συντελέσει στην άποκατάσταση της πολιτικής όμαλότητας στην Έλλάδα (Έμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτη, Ό Γεώργιος Χριστιανός Gropius και ή δράσεις ατόυ εν Έλλάδι, Άθήνα 1947, σ. 57-58). Μολαυτα ό Άγγλος αντιπρέσβυς Dawkins στην έκθεσή του της 11 Όκτωβρίου 1831 παρατηρεί ότι ό πραγματικός σκοπός του ταξιδιού του Thiersch είναι λόγιο έπιστημονικοί (F.O., Public Records Office, 32/23 (a)/56-57).

ποδίστρια και ἡ χώρα μπήκε σὲ μία περίοδο πολιτικῆς ἀνωμαλίας. Τότε ἐκλέχθηκε μία τριμελὴς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνου Καποδίστρια, τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, τὴν ὁποία δὲν ἀναγώρισαν οἱ Μανιάτες, οἱ Ὑδραῖοι και οἱ ἄλλοι ἀκόμη κάτοικοι ὀρισμένων περιοχῶν, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ὡς συνταγματικοί¹. Σ' αὐτοὺς τελικὰ προσχωρεῖ και ὁ Κωλέττης² και ὕστερα ἀπὸ αἱματηρὲς συγκρούσεις στὸ Ἄργος³, οἱ συνταγματικοὶ ἀποχωροῦν στὴν Περαχώρα και ἀπὸ ἐκεῖ ἀπειλοῦν νὰ εἰσβάλλουν στὴν Πελοπόννησο⁴.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1832 γίνεται γνωστὴ ἡ πρόκριση τοῦ Ὅθωνα ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας⁵ και ὁ Thiersch, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ὁ ἀνεπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς Βαυαρικῆς Αὐλῆς στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν συγκατάθεση τῶν ἀντιπρέσβων τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀναλαμβάνει νὰ μεσολαβῆσει μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων⁶, ἀλλὰ εἶναι καταφανῆς ἡ συμπεριεα του πρὸς τὸν Κωλέττη και τοὺς συνταγματικούς τῆς Περαχώρας⁷. Ἡ ἀποστολὴ τελικὰ τοῦ Thiersch δὲν πετυχαίνει και οἱ συνταγματικοὶ εἰσβάλλουν στὴν Πελοπόννησο και καταλύουν τὸ καθεστῶς τοῦ Αὐγουστίνου⁸.

1. Κωνσταντίνου Ἀπ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια τοῦ φιλικοῦ Γεωργίου Λασσάνη, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 136.

2. Γιὰ τὴν στάση τοῦ Κωλέττη βλ. στοῦ Κωνσταντίνου Ν. Ράδου, Ἐγγραφα και Ἐπιστολὰ Γεωργίου Βοινέσκου, Ἀθῆναι 1916, σ. 93.

3. Karl Mendelsohn-Bartholdy, Geschichte Griechenlands von der Eroberung Konstantinopels durch die Türken im Jahre 1453 bis auf unsere Tage, zweiter Teil, Leipzig 1874, σ. 318, ἑλληνικὴ μετάφραση Ἀγγέλου Βλάχου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. 2, Ἀθῆναι - Κωνσταντινούπολις 1873, σ. 450. Τὴν πιὸ ἀξίωπιστη δμωσ και διεξοδικὴ ἀφήγηση τῶν αἱματηρῶν γεγονότων τοῦ Ἄργους μᾶς τὴν δίνει ὁ Γάλλος ἀντιπρέσβυς Rouen στὴν ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου ἔκθεσή του πρὸς τὸν ὑπουργὸ κόμη Sebastiani (Ministère des Affaires Etrangères, Grèce, vol. 13, ff. 234-237).

4. Νικολάου Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Στρατιωτικὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833, Ἀθῆναι 1942, τ. 3, σ. 510-539.

5. Στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὅθωνα βλ. στοῦ Thiersch, De l'état actuel de la Grèce, τ. 1, σ. 307-326, Γεωργίου Λαῖου, Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὅθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος και ἡ ἐπικύρωσις αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐν Πρωνοίᾳ ἐθνοσυνελεύσεως, ΔΙΕΕ, τ. 19 (1969), σ. 167.

6. Ὁ ἴδιος γράφει στὸ βιβλίον του ὅτι τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ τὴν ἀνέλαβε μόνος του, χωρὶς νὰ ἔχη εἰδικὴ ἀποστολὴ (Thiersch, Grèce, τ. 1, σ. 80).

7. Κ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια, σ. 40, Γενναίου Κολοκοτρώνη, Διάφορα Ἐγγραφα και Ἐπιστολαὶ ἀφορῶντα τὰς κατὰ τὸ 1832 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰ. Καποδίστρια συμβάσας κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνωμαλίας και ἀναρχίας, Ἀθῆναι 1855, σ. 11, ὅπου: «Οἱ ἐν Μεγάροις, ἐνισχυθέντες διὰ τῶν λιποτακτῶν και ἄλλων ὀπλιτῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος και διὰ τῶν παραινέσεων τοῦ Θεορίσιου, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς Μέγαρο...», Ἀλεξάνδρου Παγκαβῆ, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι 1894, τ. 1, σ. 320, 322.

8. Λεπτομερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Thiersch στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Μάρ-

Κατά την διάρκεια των τελευταίων μηνών της παραμονής του Thiersch στο Ναύπλιο, μεταξύ Μαΐου-Αυγούστου 1832, όποτε έχει επιταχυνθή ή διοικητική παραλυσία και ή διάλυση των τακτικών και άτακτων στρατευμάτων, παρουσιάζεται σ' αυτόν ένας νέος όνομαζόμενος Άστέριος Θεολογίδης από την Μακεδονία, ό όποιος ύπηρετοϋσε ως τότε ως άπλός στρατιώτης στα τακτικά στρατεύματα.

Ό Thiersch δέν άναφέρει δυστυχώς από ποιο άκριβώς μέρος της Μακεδονίας καταγόταν ό νέος αυτός. Άν λάβουμε όμως ύπόψη ότι τό όνομα Άστέριος επιχωριάζει στην περιοχή Θεσσαλονίκης και γενικά στην Κεντρική Μακεδονία, πρέπει νά ύποθέσουμε ότι ό νέος αυτός καταγόταν από τά μέρη εκείνα.

Ό Θεολογίδης είχε βρεθή ξένος και άβοήθητος μέσα στο χάος της πολιτικής άνωμαλίας και επιθυμοϋσε νά πλησιάση τόν ξένο φιλέλληνα με την πρόθεση άσφαλώς νά μετεκπαιδευτή στο Μόναχο, όπου σπούδαζαν άρκετές δεκάδες Έλλήνων νέων. Τά πνευματικά του προσόντα ήταν άξιοσημείωτα: είχε σπουδάσει στα άυστριακά σχολεία της Βλαχίας με έξοδα ενός θείου του έγκατεστημένου εκεί, γνώριζε τά γερμανικά και τά λατινικά και ήταν προετοιμασμένος γιά πανεπιστημιακές σπουδές. Πώς βρέθηκε στην Βλαχία, ίσως στην Τρανσυλβανία, ό Θεολογίδης, άποτελεί ένα πρόβλημα, του όποίου ή λύση είναι εύκολη νά βρεθή, άν λάβουμε ύπόψη μας ότι στην Άυστρία, Ούγγαρία, Βλαχία και Μολδαβία άποδημοϋσαν πολλοί Έλληνες, ιδίως της Ήπειρου και Μακεδονίας, κατά τούς τελευταίους αιώνες της τούρκοκρατίας¹. Πιθανόν ό Άστέριος νά είχε γεννηθή από ένα άπόδημο Έλληνα, ό όποιος τόν άφησε όρφανό σέ μικρή ήλικία και την άνατροφή και την μόρφωσή του την άνέλαβε ένας θεός του. Ό Thiersch άναφέρει ότι ή μόρφωσή του ήταν σπάνια γιά Έλληνα της εποχής εκείνης.

Διάφορες άτυχίες όμως είχαν άναγκάσει τόν νεαρό Θεολογίδη νά έλθη στην Έλλάδα, γιά νά καταταγή ως άπλός στρατιώτης στα τακτικά στρατεύματα του Κυβερνήτη, όπου ήλπιζε νά σταδιοδρομήση². Πραγματικά, τά τακτικά στρατεύματα ήταν ένα καταφύγιο γιά τούς νέους των ύποδούλων ακόμη έλληνικών χωρών, οι όποιοι φλέγονταν από πατριωτικό ένθουσιασμό νά προσφέρουν τις ύπηρεσίες τους στην πατρίδα τους «Ούτοι», γράφει ό ιστορικός του τακτικού στρατού (1821-1833) Χρίστος Βυζάντιος. «κατήγοντο ως έπί τό πλείστον εκ των κατεστραμμένων υπό των Τούρκων έπαρχιών και

τιο του 1832, κυρίως σχετικά με την είσοδο των Ρουμελιωτών στην Πελοπόννησο βλ. Thiersch, έ.ά., 1, τ. σ. 327-356.

1. Apostolos Vacaopoulos, History of Macedonia 1354-1833, Thessaloniki 1973, σ. 379-425.

2. Friedrich Thiersch, Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L.G. von Pückler Muskau (In der literarisch-artistischen Anstalt), München 1846, σ. 135.

πόλεων Θράκης, Μακεδονίας, Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν παρ' αὐταῖς νήσων καὶ λοιπῶν μερῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐκ νέων καλῶς ἀνατεθραμμένων καὶ τινῶν εὐπαιδείτων, ἐχόντων καθαρὸν αἶσθημα πατριωτισμοῦ. Οὗτοι ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, μὴ ἔχοντες δὲ ἐναυθὰ οὔτε οἰκείους οὔτε γνωρίμους, εὗρον καταφύγιον ἔντιμον εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα· ἐνῶ ὁ Στερεολλαδίτης καὶ ὁ Πελοποννήσιος εἶχον τὸν καπετάνιον τοῦ χωρίου τῶν καὶ ὑπ' αὐτὸν ὑπηρετοῦν, ὁσάκις ἦτον ἀνάγκη, ἄλλως ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἐστίαν τῶν¹.

Μετὰ τὴν διάλυση τῶν τακτικῶν στρατευμάτων ὁ Θεολογίδης ἔτρεφε μιὰ κρυφὴ ἐλπίδα: νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοία τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰωάννη Ἀθανασίου, ἐνὸς πλουσίου ἐμπόρου τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ἐπίτιμου πρόξενου τῆς Σουηδίας², ὥστε ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὶς δαπάνες τῶν σπουδῶν του στὸ Μόναχο. Ἀξιόλογη ἦταν ἡ συνεισφορά τοῦ Ἰ. Ἀναστασίου στὰ χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁποίας εἶχε στείλῃ μεγάλες ποσότητες χρημάτων ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους συμπατριῶτες του. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐξαγόρασε γύρω στοὺς 1.000 αἰχμαλώτους, ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, καὶ τοὺς ἔστειλε στὶς πατρίδες τους³.

Ὅλες οἱ προσπάθειες τοῦ Μακεδόνα νέου νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν Ἀναστασίου εἶχαν ἀποβῆ ὡς τότε μάταιες. Ἡ μόνη λύση ἦταν νὰ παρουσιαστῇ ὁ ἴδιος στὸν-θεο τοῦ καὶ τοῦ ζητήσῃ τὴν βοήθειά του. Δὲν διέθετε ὅμως τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα γιὰ ἓνα τόσο μακρινὸ ταξίδι. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Thiersch, ὁ νέος αὐτὸς ἐπιθυμοῦσε νὰ ξαναρχίσῃ τὶς σπουδὲς τοῦ στὸ Μόναχο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐργαστῇ κατόπιν ὡς καθηγητῆς σ' ἓνα ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα καὶ ἔτσι νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα του⁴.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Thiersch ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γιὰ τὸ Μόναχο, στὶς ἀρχὲς Αἰγίουστου (ν. ἡ.), ἡ ψυχικὴ κατάσταση τοῦ Θεολογίδη ἄρχισε

1. Χρίστου Βυζαντίου, Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐκστρατειῶν καὶ μαχῶν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων, ὠνσυμμετέσχεν ὁ τακτικὸς στρατὸς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1833, Ἀθῆναι 1901, σ. 52.

2. Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, Erster Teil, Unter Aegypten. Vom Verfasser der Briefe eines Verstorbenen, Stuttgart 1844, σ. 116, ὅπου: «Es gibt indess neben den vielen Abenteuern doch auch sehr solid etablierte Familien hier, von denen manche wahre Palläste bewohnen, und dem entsprechend leben. Zu diesen gehört vor allen der Schwedische Generalkonsul, Chevalier Anastasi, dessen Einrichtung und Lebensweise in allen Welttheilen für reich und geschmackvoll gelten würde».

3. Ἀμβροσίου Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1839, τ. 2, σ. 542, ὅπου καὶ τὰ ἐξῆς: «Πολὺ δὲ μᾶλλον εἶναι ἀξίεπαινον τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, αἶσθημα σπανιότατον, καθότι δὲν ἐπεθύμησε ποτὲ οὔτε νὰ γίνῃ κοινοποιήσις τῶν τοιούτων θεαρῆσεων αὐτοῦ πράξεων, φυλάττων τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν «μὴ ἐπιγνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου».

4. Thiersch, Apologie eines Philhellenen, σ. 136.

νά χειροτερεύη. Ἐνίωθε ἐγκαταλελειμμένος καὶ δυστυχισμένος. Καθὼς περνοῦσαν οἱ ἡμέρες, ἔμαθε ὅτι ἓνα ἀγγλικὸ καράβι ἐφευγε τὴν ἐπομένη νύχτα γιὰ τὴν Μάλτα. Ἐκεῖ εἶχε κάποιον συγγενῆ, τὸν ὁποῖο ἠλπιζε νὰ συναντήσῃ, ὥστε νὰ βοηθηθῆ οἰκονομικῶς γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδι του ὡς τὴν Ἄλεξάνδρεια. Πραγματικῶς γνωρίζουμε ὅτι στὴν Μάλτα ἦταν ἐγκατεστημένοι ὀρισμένοι Θεσσαλονικεῖς, ἀνάμεσα τοὺς ὁποίους καὶ ὁ γνωστός ἐπειτα μεγάλος εὐεργέτης Ἰωάννης Ν. Παπάφης¹. Καὶ αὐτὸν φαίνεται ὅτι ἐπεδίωκε νὰ συναντήσῃ ὁ Θεολογίδης, γιατί ἦταν ἀνεψιὸς του, ὅπως μᾶς τὸ δηλώνει ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ἀναφερόμενος στὴν Σχολὴ Μελίτης: «...Ἐν αὐτῇ κατὰ τὰ ἔτη 1822-1823 ἰδρῦθη μικρὰ σχολή, ἐν ἣ ἐσπούδασαν... καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ εὐεργέτου τοῦ Γένους Ἰ. Παπάφης, Ἀστέριος Θεολογίδης (1827-1830)»². Σ' ἓνα ἄλλο πάλι σημεῖο ἀναφέρει: «...τῇ 27 Μαρτίου (1830) ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰ. Παπάφης, τοῦ εὐεργέτου Θεσσαλονίκης, σπουδάσας ἐν Μάλτα ζητεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Κεντρικὸν σχολεῖον Αἰγίνης ἵνα σπουδάσῃ. Οὗτος ὀνομάζετο Ἀστέριος Θεολογίδης, οὗ ὁ θεῖος ἔδωκε 4.000 δίστηλα εἰς τὴν Τράπεζαν Χρηματιστικὴν (31 Μαρτίου 1830)...»³. Μολαταῦτα στὴν μελέτη τῆς Ἑλένης Κούκκου, «Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία (1827-1832), Β' Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα τῆς Αἰγίνης» δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεολογίδη⁴. Ἐπομένως ἀπὸ τὶς παραπάνω πληροφορίες βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Θεολογίδης μετὰ τὴν παραμονὴν του στὴν Βλαχία κατέβηκε στὴν Μάλτα, ἐφοίτησε στὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸ σχολεῖο μετὰ 1827-1830 καὶ κατόπιν θέλησε νὰ συνεχίσῃ τὶς σπουδὲς του στὸ Κεντρικὸ Σχολεῖο τῆς Αἰγίνης, ἀλλὰ ἴσως ἄλλοι λόγοι, ἄγνωστοι σὲ μᾶς, τὸν παρακίνησαν νὰ καταταχθῆ στὰ τακτικὰ στρατεύματα, ὅπου ἤθελε νὰ σταδιοδρομήσῃ. Ἡ ἀνώμαλη ὅμως πολιτικὴ κατάστασις, ποὺ δημιουργεῖται κατὰ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια τῆς διακυβερνήσεως τοῦ Καποδίστρια καὶ τέλος ἡ δολοφονία του ἐξίξαν τὴν Ἑλλάδα στὸ χάος καὶ οὐσιαστικῶς διέλυσαν τὰ τακτικὰ στρατεύματα. Ἀπογοητευμένος τότε ὁ Μακεδόνας νέος σκέφθηκε νὰ συνεχίσῃ τὶς σπουδὲς του μετὰ τὴν βοήθεια τῶν δύο πλουσιῶν θεῖων του, τοῦ Ἰωάννη Παπάφης τῆς Μάλτας καὶ τοῦ Ἰωάν. Ἀναστασίου τῆς Ἀλεξάνδρειας.

¹ Ἡ ἐπικείμενη λοιπὸν ἀναχώρησις τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου γιὰ τὴν Μάλτα

1. Γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τὴν Μάλτα βλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 541-542. Πρβλ. Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή, Ἰωάννης Νικολάου Παπάφης (1792-1886), ὁ Θεσσαλονικεὺς καὶ ὁ «Μελιτεύς», «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 25, Ἰούνιος 1968, σ. 10-15.

2. Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας (Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι Καποδίστριας), Ἀθήναι 1936, τ. 2, σ. 12.

3. Ἐ.ά., τ. 2, σ. 524-525.

4. Ἑλένης Ε. Κούκκου, Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία (1827-1832) Β' Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα τῆς Αἰγίνης, Ἀθήναι 1972, σ. 120-156.

ήταν γι' αὐτὸν μιὰ θαυμάσια εὐκαιρία, ἀλλὰ ὁ νέος δὲν εἶχε χρήματα. Ἔσπειρε νὰ συναντήσει τὸν Ἄγγλο πλοίαρχο καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὴν περίπτωσή του. Ἡ συνάντησή του ὅμως μὲ τὸν κυβερνήτη τοῦ σκάφους δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα. Σύμφωνα μὲ ὅσα διηγήθηκε ἔπειτα στὸν Thiersch, ὁ Ἀστέριος παρακάλεσε, ἰκέτευσε, ἐξόρκισε τὸν Ἄγγλο, ἀλλὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ κάμψῃ τὴν ἐπιμονὴ ἄρνησής του. Ἔτσι κατέφυγε σὲ μιὰ πράξη ἀπελπισίας: νὰ γίνῃ λαθρεπιβάτης. Πράγματι τὸ ἴδιο βράδυ μὲ μιὰ βάρκα ἀνέβηκε στὸ ἀγγλικὸ σκάφος καὶ κρύφτηκε πίσω ἀπὸ διάφορα μηχανήματα καὶ καραβόπανα. Ὅταν τὴν ἐπομένῃ τὸ πρωὶ τὸ σκάφος ξεκίνησε, ὁ καπετάνιος δὲν ἄργησε νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ. Στὶς δύσκολες ἐκεῖνες στιγμὲς ὁ Θεολογίδης ἔπεισε τὸν Ἄγγλο ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ γυρίσῃ πίσω καὶ προτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ, παρὰ νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ Ναύπλιο. Μπροστὰ στὴν συγκινητικὴ ἐπιμονὴ του, ὁ κυβερνήτης ὑποχώρησε καὶ θαύμασε τὸ θάρρος του. Ὅταν ἔφθασαν στὴν Μάλτα, συνάντησε τὸν συγγενὴ του, δηλαδή τὸν Παπάφη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε χρήματα, καὶ ἔτσι πῆρε: τὸ πλοῖο γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συναντήσει τὸν Ἀναστασίου, ὅπως καὶ ἐγίνε. Ὁ θεῖος του, συγκινημένος ἀπὸ τὸ θάρρος, τὴν γενναιότητα καὶ τὴν φλόγα τοῦ ἀνεπιού του γιὰ μάθηση, ἀνέλαβε τὴν οἰκονομικὴ κάλυψη τῶν σπουδῶν του¹.

Ἔτσι τὴν ἀνοίξη τοῦ 1832 ὁ Ἀστέριος Θεολογίδης παρουσιάστηκε στὸν Thiersch στὸ Μόναχο καὶ τοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του. Ἐδειχνε λίγο ἀνήσυχος καὶ εἶχε τὸ συναίσθημα ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ εἶχε σωθῆ στὴν ἀκτὴ ὕστερ² ἀπὸ μιὰ θέλλα καὶ ἓνα ναύαγιο, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος ἀμφέβαλλε ἀκόμη ὡς πρὸς τὴν διάσωσή του. Μετὰ τὴν πρώτη ἐκείνη συνάντησι ἐβλεπε τακτικὰ ὁ Thiersch τὸν Θεολογίδη ἀνάμεσα στοὺς συμπατριῶτες του, ποὺ σπούδαζαν στὸ Μόναχο³, ἢ στὴν στρατιωτικὴ σχολή⁴, ἢ στὸ παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο τοῦ Δημητρίου Παρρησιάδη⁵. Μολαταῦτα διέκρινε συχνὰ κάποια ἀνησυχία καὶ κάποιο φόβο στὸ πρόσωπό του, φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῶν προηγουμένων στερήσεων τῆς ζωῆς του. Κάποια μέρα ὁ Thiersch ἔμαθε ἀπὸ συμφοιτητές

1. Thiersch, *Apologie eines Philhellenen*, σ. 136-138.

2. Γιὰ τοὺς Ἑλλήνες φοιτητές τοῦ Μονάχου βλ. Emmanuel Turczynski *München und Südosteuropa*, Sonderdruck aus *Wirtschaft und Gesellschaft Südosteuropas Gedenkschrift für Wilhelm Gülich*, München 1961, σ. 337, 345-351.

3. Βλ. σχετικά Turczynski, ἑ.ἄ., σ. 340-345.

4. ἑ.ἄ., σ. 338. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Μονάχου καθὼς καὶ γιὰ τὸν Δημήτριο Παρρησιάδη βλ. τὴν μελέτη τοῦ Emmanuel Turczynski, *Die deutsch-griechischen Kulturbeziehungen bis zur Berufung König Ottos*, München 1959, σ. 245-274. Ὁ Δημήτριος Παρρησιάδης ἀναφέρεται ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀναπληρωματικῶν μελῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μονάχου (βλ. Σ π. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἐλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία, «Παρνασσός», Ἐπετηρὶς, τ. 7 (1903), σ. 99. Πρβλ. Μεθοδίου Φούγια, Αἱ ἐν Γερμανίᾳ Ἑλληνικαὶ Ὁρθόδοξοι Κοινότητες, Ἀλεξάνδρεια 1955, σ. 27).

του Θεολογίδη ότι είχε προσβληθῆ από κάποια ψυχική ασθένεια εξ αίτίας τῆς σκληρῆς συμπεριφορᾶς καί μιάς ἄστοχης ἐνέργειας ἐνός συγγενοῦς του: ὁ Ἄναστασιος εἶχε ἀποφασίσει νά τοῦ διακόψῃ νά τοῦ στέλνῃ χρήματα γιά τίς σπουδές του. Ὅπως ὁμολογοῦσε καί ὁ ἴδιος ὁ Ἄστέριος στόν Thiersch, ἡ πράξη αὐτή τοῦ πλουσίου ἐμπόρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἦταν ἀποτέλεσμα «συκοφαντιῶν φθονερῶν ἀνθρώπων», πιθανόν συμπατριωτῶν του, οἱ ὁποῖοι τόν εἶχαν κατηγορήσει στόν θεῖο του ὅτι ξόδευε τά χρήματά του σέ ἀπερίσκεπτες καί ἐπιτόλαιες πράξεις¹.

Τό γεγονός αὐτό συγκλόνησε κυριολεκτικά τόν νεαρὸ σπουδαστή. Ὁ Thiersch προσπάθησε νά τοῦ συμπαρισταθῆ καί ἔστειλε γράμμα πρὸς τόν Ἄναστασιον, στό ὁποῖο περιέγραφε τήν ἀγωνία τοῦ νέου καί τήν ἀνάγκη νά τοῦ ἐμπνέσῃ τήν σιγουριά γιά τίς σπουδές καί γιά τὸ μέλλον του². Ξεχωριστά γράμματα ἔστειλαν ἐπίσης οἱ φίλοι συμπατριῶτες τοῦ Θεολογίδη καί ὁ Ἐλληνας ἀρχιμανδρίτης³. Οἱ ἐπιστολές αὐτές εἶχάν σκοπὸ νά πείσουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἄναστασίου ἦταν ἄστοχη καί γι' αὐτὸ ἔπρεπε ν' ἀνακαλέσῃ γρήγορα τήν ἀπόφασή του.

Ὁ Θεολογίδης στήν ἀρχὴ φαινόταν δυστυχισμένος καί βρῆκε κάποια ἀνακουφιστὴ στήν σπουδὴ τῆς μουσικῆς: ἐπιδόθηκε στό βιολί καί ἡ ἀπόδοσή του ἦταν θαυμάσια, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ Γερμανὸς καθηγητής. Προτιμοῦσε ὅμως νά παίξῃ κομμάτια μελαγχολικά ἐμπρὸς στοὺς Ἕλληνες συμφοιτητές του, οἱ ὁποῖοι τόν ἄκουγαν μὲ εὐχαρίστηση. Ἡ ψυχολογικὴ του ὁμῶς κατάστασι χειροτέρευε ἀπὸ μέρα σέ μέρα καί τελικὰ τὸν ἔφερε στὰ πρόθυρα τῆς παραφροσύνης⁴. Εὐτυχῶς ὅμως γι' αὐτόν, τοῦ συμπαρυστάθηκαν, μὲ τήν μεσολάβησι τοῦ Thiersch, ἡ βασιλισσα Καρολίνα τῆς Βαυαρίας, καθὼς καί ἡ εὐγενικὴ σύζυγος τοῦ γιατροῦ, ὁ ὁποῖος τόν θεράπευσε. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τοῦ ἔδωσαν τὰ ἀπαραίτητα χρήματα καί τόν βοήθησαν νά ἐπιστρέψῃ ὑγιῆς στήν Ἑλλάδα, ὅπου ἤλπιζε νά βρῆ ἐργασία ὡς καθηγητῆς σ' ἓνα ἀπὸ τὰ νεοιδρυμένα ἑλληνικά σχολεῖα. Ὁ Thiersch δὲν ἀναφέρει τίποτε γιά τίς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισε στήν Ἑλλάδα ὁ Θεολογίδης καί

1. Thiersch, Apologie, σ. 139-141. Σχετικὰ ὁ ἴδιος ὁ Pückler Muskau ἔγραψε τὰ ἐξῆς: «Theologides ist der Sohn einer Nichte des Chevalier Anastasi, der früher die Kosten seiner Erziehung bestritt, aber durch einige leichtsinnige Streiche und eine tolle Geldverschwendung seines Schützlings in München so entrüstet ward, dass er ihm endlich eine Protection gänzlich entzog (Pückler - Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 117).

2. Thiersch, Apologie, σ. 142-143.

3. Πρόκειται γιά τόν ἀρχιμανδρίτη Καλλίνικο Καμπάνη ἀπὸ τὴν Ἄνδρο, ὁ ὁποῖος ἔφθασε στό Μόναχο στὶς 15 Ἰανουαρίου 1834 καί ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τὸ 1846 ὅποτε τόν διαδέχθηκε ὁ Κοσμάς Ἀλεξίου ἡ Παπαλέξης: (Σ π. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ Κοινότης καί ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία σ. 95-103).

4. Thiersch, ἔ.α., σ. 145-146.

τοὺς λόγους, ποὺ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ πάλι τὴν πατρίδα τοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Γερμανία, ὡς γραμματέας τοῦ πρίγκιπα Hermann L. G. von Pückler Muskau, ὁ ὁποῖος τελικὰ τὸν συμφιλίωσε μὲ τὸν θεῖο τοῦ ἔμπορο Ἀναστασίου¹.

Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Pückler Muskau γράφει στὸ βιβλίο του «Der Vorläufer» —τὸ κομμάτι αὐτὸ τὸ παραθέτει καὶ ὁ Thiersch— ὅτι τὸν Θεολογίδη τὸν γνώρισε στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν προσέλαβε ὡς γραμματέα, ὄχι γιατί εἶχε τὴν ἀνάγκη του, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν βρῆκε σὲ ἀπελπιστικὴ κατάσταση καὶ τὸν συμπόνεσε.

Κατὰ τὴν συνάντησή τους στὴν Ἀθήνα, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ Pückler Muskau, ὁ Θεολογίδης τοῦ εἶπε, ὅτι ὁ Thiersch τὸν συμβούλεψε νὰ ξοδεύῃ ὅσα χρήματα ἤθελε, ἐφ' ὅσον τὸν κάλυπτε οἰκονομικά ὁ θεῖος του. Ἐμμεσα δηλαδὴ ὁ Θεολογίδης ἀναγνώριζε ὅτι ξόδευε χρήματα πολλὰ, ἀλλὰ τὴν εὐθύνῃ γι' αὐτὲς τὶς σπατάλες τὴν ἔριχνε στὸν Thiersch. Ἐχουν ὅμως τὰ πράγματα ἔτσι ἢ ὁ Thiersch τοῦ μίλησε ἴσως κάποτε ἀστεεινόμενος καὶ ὁ Θεολογίδης βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ πιαστῇ ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ κατηγορήσῃ τὸν Γερμανὸ καθηγητῆ: Ὁ Pückler Muskau μάλιστα γράφει, ὅτι εἶχε λόγους νὰ πιστεῖ τὴν δῆλωση τοῦ Θεολογίδη, γιατί ὁ Thiersch εἶχε στείλει ἓνα παράξενο γράμμα πρὸς τὸν ἔμπορο Ἀναστασίου, στὸ ὁποῖο τοῦ ἐξηγοῦσε τὶς ἀπερίσκεπτες καὶ ἐπιπόλαιες πράξεις τοῦ νεαροῦ φοιτητῆ καὶ ζητοῦσε νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἀνεψιὸ του καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὶς σπουδὲς ὡς τὸ τέλος². Συνεχίζοντας ὁ Pückler Muskau γράφει ὅτι ὁ Θεολογίδης ἀκολούθησε τελικὰ τὸ ἔμπορικὸ στάδιο μὲ τὴν βοήθεια τοῦ θεῖου του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔθεσε στὴν διάθεσή του ἓνα σημαντικὸ κεφάλαιο³.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὴν πολυτάραχη ζωὴ τοῦ νέου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Μακεδονία. Μένει λοιπὸν ὡς πρόβλημα νὰ πληροφορηθοῦμε ἀπὸ ἄλλες πηγές, ἂν ὑπάρχουν, ποιὰ ἦταν ἡ κατοπινὴ δρᾶση του καὶ τί ἀπέγινε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ἐ.ἀ., σ. 146-147.

2. Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 117-118.

3. F. Thiersch, Apologie, σ. 130-131, Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 118-119.

RESUMÉ

Constantinos A. p. Vacalopoulos, Les aventures d'un émigré de la Macédoine après la révolution Grecque (1821-1829).

Durant des recherches faites à la Bibliothèque de l'Université de Thessalonique, l'auteur a eu la chance de trouver une brochure écrite par Friedrich Thiersch, avec le titre «Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L. G. von Pückler Muskau», publiée en 1846 à Munich. Dans cette brochure Friedrich Thiersch, professeur de la littérature Grecque ancienne à l'Université de Munich, essaye de remanier les accusations du prince Pückler Muskau au sujet de son attitude pendant son séjour en Grèce, surtout durant la période de de l'Anarchie (1831-1833).

Pendant les derniers mois de son séjour à Nauplie (Mai-Août 1832), Thiersch rencontra un jeune Grec de la Macédoine avec le nom Asterios Théologides. Théologides avait fait des études en Vallachie avec le soutien économique de son oncle Anastasiou, un riche commerçant d'Alexandrie. Malgré son désir à continuer ses études, il était obligé, par diverses circonstances difficiles, à venir en Grèce et s'enrôler à l'armée régulière, formée par le Président Capodistrias. Après la dissolution du corps régulier, il visita Anastasiou en Alexandrie et obtint de lui l'aide financière pour la continuation de ses études à Munich. Là quelques étudiants Grecs ont accusé Théologides à son oncle de dépenser son argent pour son plaisir et ne pas avoir des buts sérieux. Ainsi Anastasiou décida de ne pas lui envoyer plus d'argent. Théologides devint triste et malheureux.

Après des longues aventures, il partit en Grèce, où il rencontra Pückler Muskau, qui l'a réconcilié avec son oncle d'Alexandrie. Anastasiou a mis à la disposition de Théologides un capital important pour suivre le métier du commerçant.